

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджується проблема управління навчальним процесом майбутніх фахівців з маркетингу, використовуючи педагогіку для навчання і формування професійних компетентностей у майбутніх фахівців ринкової економіки.

Ключові слова: навчальний процес, педагогіка, маркетингологія, компетентності, розвиток науки, трудова діяльність, педагогічні технології.

Постановка завдання. Розкриваючи проблему управління, перш за все відзначимо, що управління є результатом суспільного поділу праці і налічує багато тисячоліть. Археологічні дані свідчать про те, що в давній шумерській державі у III-у тисячолітті до нашої ери існував певний регламент управлінської діяльності, пов'язаний з комерційними операціями і управлінням державою. Це було зафіксовано на глиняних табличках, що дійшли до наших днів, як відзначено в роботі [17].

За визначенням професора О. Вишневецького – педагогіка – це наука, яка вивчає і ставить собі за мету удосконалити процеси навчання, виховання та розвитку людини. Особливістю управління начальним процесом педагогіки є те, що вона не є наукою самодостатньою, зосередженою на собі самій, як це характерно для інших наук – природознавчих чи гуманітарних. Так само як і медицина, агрономія, юриспруденція чи наука управління, педагогіка спрямовує свої зусилля на покращення потрібної для суспільства форми діяльності.

Відзначимо, що як і будь-яка наука, педагогіка володіє своїм понятійним апаратом, своїми методами дослідження та управління і використовує досвід педагогічної діяльності, нагромаджений багатьма поколіннями народу, втілений у певних принципах, закономірностях та правилах. Сама наявність такої науки зумовлена природною потребою народу допомогти молодому поколінню громадян засвоїти вимоги життя, увійти в нього гармонійно і повноцінно себе в ньому реалізувати [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До сучасних відомих вчених педагогічної освіти, які відомі не тільки в Україні, а далеко за її межами, наукові роботи яких використовуються в

навчальному процесі для формування високих професійних компетентностей сучасних фахівців ринкової економіки відносять: В.П. Андрущенко – академік АПН України, М.І. Дубина – відомий учений-літературознавець, педагог та організатор науки в Україні, академік АН вищої школи, Н.Г. Ничкало – академік АПН України, В.М. Мадзігон – академік АПН України, В.Г. Кремень – академік АПН України, І.А. Зязюн – академік АПН України, І.Ф. Прокопенко – академік АПН України, М.Б. Євтух – академік АПН України, О.С. Падалка – академік АН вищої школи, О.Т. Шпак – академік АН вищої школи, М.В. Вачевський – академік АН вищої школи, О.М. Топузов – професор АПН України, В.К. Сидоренко – член кореспондент АПН України та багато інших, які своїми науковими роботами, підручниками, навчальними посібниками забезпечують становлення та розвиток новітніх педагогічних технологій – теорію навчання (дидактику) і теорію виховання

Мета статті. Надати практичну допомогу викладачам вищих навчальних закладів з питань формування професійних компетентностей майбутніх маркетингологів, фахівців ринкової економіки для трудової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Навчання майбутніх маркетингологів у процесі формування професійної компетентності, використовуючи педагогіку як своєрідну педагогічну функцію виконують також література, образотворче мистецтво, музика, філософія, а із блоку економічних дисциплін: основи економіки, інтелектуальна власність, теорія управління – менеджмент, маркетингова діяльність в умовах ринкової економіки, фінансова система, податки, інновації, інвестиції та інші дисциплін, які вводять людину у певну систему цінностей. Кожен автор (письменник, художник, новатор) своєю

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

творчістю виховує, а отже, у певному сенсі, є педагогом.

Для формування професійних компетентностей майбутніх маркетологів, педагогіка включає в себе фундаментальний (теоретичний) і прикладний (конкретно-дидактичний) рівні. На таку різнорівневу структуру педагогіки вказував ще К. Ушинський, називаючи ці рівні “теоретичними” і “практичними” [27].

Вивчення педагогіки із використанням інноваційних технологій у педагогічних закладах покликане забезпечити становлення відповідного педагогічного рівня професійних компетентностей фахівця на ринку праці, а також управління “системою освіти” яка включає:

- **навчання** – управління процесом засвоєння учнями інформації у вигляді знань, умінь та навичок, які і формують відповідний рівень професійних компетентностей, набутих учнями суспільного інформативного досвіду;

- **виховання** – управління процесом формування досвіду (моделі) поведінки людини у духовній та соціальній сферах, а також у її стосунках з іншими особами при ділових взаємовідносинах;

- **розвиток** – управління удосконалення духовних, психічних, соціальних і фізичних функцій та можливостей людини. Він нетотожний ні навчанню, ні вихованню, бо має цілком іншу природу: якщо навчання передбачає засвоєння інформації, а виховання виражає становлення людини до оточуючого середовища, то розвиток забезпечує певну перебудову, відповідне покращення, розширення професійних компетентностей, якостей і можливостей особистості до трудової діяльності.

Специфіка розвитку полягає також у тому, що результат управління цього процесу полягає також у тому, що він проявляється в будь-якій сфері життя і будь-якому інформативному середовищі ринкової економіки.

Ринкова економіка висунула нові умови організації процесу навчання у загальноосвітніх навчальних закладах та формування високих професійних компетентностей у випускників **ВНЗ**. Фундамент економічної освіти і розвитку творчих здібностей дає загальноосвітня школа, де крім загальноосвітніх знань школа покликана проводити виховання учнівської молоді, здійснювати у процесі навчання молоді набір відповідних функцій, які формують особистість до вибору професії та орієнтації у трудовій діяльності ринкової системи, як відзначено в роботі [9].

Варто відзначити роботу [7] професора О. Вишневського та професора М. Чепіль, де

автори стверджують, що специфічною особливістю сучасної педагогіки є, те, що вона не є наукою самодостатньою, зосередженою на собі самій, як це характерно для наук “точних, природознавчих”. Як і медицина чи наука управління, педагогіка не працює на себе, а на удосконалення потрібної для суспільства форми діяльності.

Педагогіка вимагає використання інноваційних технологій у процесі навчання, і це не є нині даниною моди, а стилем сучасного науково-практичного мислення, системи освіти України, як відзначає В. Лутай в роботі [18].

Система освіти в Україні – це різні види навчальних закладів, що забезпечують у державі відповідний рівень знань та набуття професійних кваліфікацій із відповідним рівнем професійної компетентності. Вважаємо за доцільне відзначити, що нині діють навчальні заклади, які забезпечують загальнодержавний рівень знань, а саме: материнська (родинна) школа, дошкільні установи, початкова школа, середня загальноосвітня школа, спецшколи, гімназії, ліцеї, коледжі, професійні навчальні заклади, технікуми, ВНЗ (інститути, університети, академії, вищі училища).

Про вищу освіту, яка забезпечує навчання молоді в інститутах, університетах, консерваторіях, академіях, вищих училищах, можна стверджувати, що більшість намагається давати той рівень професійних компетентностей, яких вимагає конкурентний ринок праці у сучасних умовах. **ВНЗ** перебувають у сфері реформування і відповідної перебудови навчального процесу до умов ринкової економіки. **ВНЗ** в Україні готують бакалаврів (4 роки навчання), спеціалістів (5 років навчання), та магістрів 5 – 6 років. **ВНЗ** проводять підготовку кандидатів і докторів наук для педагогічної діяльності.

Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного та соціально-економічного розвитку суспільства і держави [1].

Таким чином “Національна доктрина розвитку освіти” без належних коштів може не мати успіху. У поточному навчальному році в Україні працює 22,2 тис. шкіл, ліцеїв, гімназій, в яких навчається 6601,2 тис. учнів. Протягом останніх 6 років мережа зазначених закладів скоротилася на 61 (0,3%), а чисельність учнів – на 541 тис. (7,6%). При цьому, тільки за останній рік учнів стало менше на 163 тис., або на 2,5%. Зменшення кількості закладів зумовлене, насамперед, закриттям державних вечірніх (змінних) шкіл, а чисельності учнів – змінами в демографічній ситуації країни.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Забезпечують навчальний процес 568 тис. вчителів. Зменшення кількості шкіл та учнів поряд з іншими факторами відповідним чином вплинуло на чисельність викладацького складу. Порівняно з 2005/2006 навчальним роком чисельність вчителів в даний час скоротилася майже на 28 тис., а протягом 2007/2008 навчального року – на 8,6 тис. (1,5%). На кожного вчителя зараз припадає в середньому по 12 учнів, а у недержавних закладах – по 4. Суттєво відрізняється також завантаженість учителів міських та сільських шкіл – відповідно 13 та 9 учнів на одного вчителя.

Заслужовує на увагу той факт, що в країні стабільно зростає кількість недержавних загальноосвітніх навчальних закладів та чисельність учнів в них. За останні 6 років мережа зазначених закладів збільшилась з 74 до 256 одиниць (у 3,5 рази).

Серед факторів, які негативно впливають на навчальний процес, слід відзначити недостатню забезпеченість сучасними підручниками та наочним приладдям, а також низький рівень комп'ютеризації, оскільки школи здебільшого оснащені морально і фізично застарілими комп'ютерами або (особливо в сільській місцевості) взагалі їх не мають. Основною причиною такого стану справ є недостатнє фінансування державних навчальних закладів.

Потенціал національної системи освіти на сьогодні становлять 48 тис. навчальних закладів та установ, у яких навчається майже 10 млн. учнів, слухачів та студентів, працює понад 1,5 млн. фахівців, які відзначає доктор педагогічних наук, відомий вчений Станіслав Ніколаєнко в роботі [20].

Слід відзначити, що згідно з Конституцією України, законами України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту” повна загальна середня освіта обов'язкова для всіх громадян держави і законодавчо визначається обов'язковою основною складовою неперервної освіти. Загальна середня освіта в Україні має досить розвинену мережу, яка за останні роки не зазнала суттєвих змін і стабілізувалася на позначці 21 094 загальноосвітніх закладів, у яких навчається 6386, 6 тис. учнів. Щорічно в загальноосвітніх початкових закладах розпочинають навчання майже 550 тис. першокласників. Водночас, унаслідок погіршення демографічної ситуації зростає кількість малокомплектних шкіл.

Мовна політика в галузі освіти відповідає Конституції України, законам України “Про мови”, “Про освіту”, “Про національні меншини в Україні”. Українською мовою навчається 71,8% учнів. Кількість загальноосвітніх навчальних

закладів з українською мовою навчання становить біля 16 757 одиниць.

Систему загальної середньої освіти становлять загальноосвітні навчальні заклади всіх типів і форм власності, зокрема для громадян, які потребують соціальної допомоги та соціальної реабілітації, навчально-виробничі комбінати, позашкільні заклади, науково-методичні установи та органи управління системою загальної середньої освіти, а також професійно-технічні училища та вищі навчальні заклади I – II рівнів акредитації, що безпосередньо мають право надавати загальну середню освіту, вищу освіту, а також систему підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Професійна освіта є проєкцією вимог суспільства, ринку і виробництва до підготовки кадрів на ринок праці. Управління навчальним процесом у професійно-технічних навчальних закладах, пов'язано із змінами у змісті праці робітника, викликаними стрімким розвитком сучасної техніки, зростає рівень її інтелектуальності і вимог до професійної компетентності і загальної культури спілкування. Поєднання професійної і загальноосвітньої підготовки впливає на підвищення кваліфікаційного рівня, духовний розвиток і особистісні якості майбутнього працівника – це теоретично. А практично залежить від рівня готовності викладача, використання ним новітніх технологій, які можуть формувати в учня належний рівень професійної компетентності, як відзначає Л. Сліпчишин в роботі [25].

Ефективність управління навчальним процесом професійно-технічної освіти забезпечується оновленням змісту освіти відповідно до суспільно-економічних і техніко-технологічних змін, а також урахування нових досягнень в педагогіці і психології. Сьогодні на ринку праці якість і конкурентоспроможність випускника професійно-технічного закладу розглядається у двох аспектах: професійному із відповідним рівнем професійної компетентності до ринку праці та особистісному. Це й визначає основні підходи до використання новітніх технологій у навчальному процесі та професійної підготовки із використанням інтелектуальної праці.

Українське відродження – це не лише національне самоусвідомлення, а й прагнення до інтелектуального збагачення держави, це відновлення освітянських традицій навчання молоді з прагматичною установкою на формування професійних компетентностей, а також націленого на віддалену перспективу: через пізнання та освіту підготувати її до самореалізації

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

сутнісно-людського потенціалу як природної потреби та рушійної сили інтелектуальних домагань, прагнення пізнавати нове дане українцям від природи.

Відзначимо, що професійно-технічна освіта на нинішній час залишається потужною як за мережею, так і за напрямками підготовки кваліфікованих робітників. Для управління професійно-технічною освітою підпорядковано:

- 957 профтехучилищ;
- із них 282 – професійні ліцеї;
- 148 – вищі професійні училища;
- 11 – центри професійно-технічної освіти;
- 6 – художні професійно-технічні училища;
- 2 – училища-агрофірми.

Функціонують 70 навчально-наукових комплексів, до структури яких входять професійно-технічні навчальні заклади. Щорічно навчальні заклади профтехосвіти направляють на виробництва та у сферу послуг більше чверті мільйона випускників із відповідним рівнем професійних компетентностей.

Із них за спеціальностями 12 114 – електрогазозварники; 34220 – електромонтери; 2052 – електрослюсарі-підземники; 1788 – столяри; 1597 – верстатники широкого профілю; 1189 – токарі; 1271 – оператори верстатів із програмним керуванням; 733 – гірники підземники; 3685 – штукатури, малярі, муляри; 1370 – швачки; 2967 – продавці.

Сучасний стан економічного розвитку суспільства вимагає збереження та покращення функцій соціального захисту за професійно-технічною освітою, а також значного збільшення фіксування на утримання, харчування та одяг учнів професійно-технічних закладів освіти та конкретної допомоги дітям сиротам та багатодітним. Не є таємницею те, що у професійно-технічних закладах освіти, в більшості, навчаються діти із багатодітних сімей, та ті які не мають можливості здобувати після середньоосвітньої школи зразу вищу освіту, за матеріальним станом та забезпеченням сім'ї, відповідними коштами для оплати навчання [20].

Добрим почином слід би вважати, якщо учні професійно-технічних училищ мали б за професією переваги для вступу у вищі навчальні заклади за вибраним профілем навчання на заочні відділення. Така форма продовження навчання дає можливість значно підвищувати професійний рівень компетентностей, крім того, учні професійно-технічних училищ, вже знають, що таке праця, вони, як правило, більше придатні виконувати складні виробничі роботи і стають добрими майстрами, технологами, диспетчерами

виробництва, а набуті знання у ВНЗ для такої категорії працівників значно підвищують їх професійний рівень високого рівня спеціаліста вибраної професії, та культури виробництва і спілкування.

Культура – естетико-етичний спадок нації, певної соціальної спільноти, її інтелектуально-інформаційні здобутки, поступовість розвитку яких в Україні була перманентною протягом тривалих століть, що відбулися навіть у генетичному коді українців. Як показали соціологічні дослідження, проведені соціологами С. Вовканич та Копистянські Х. Р. Львівського відділення інституту економіки, українці досить самокритичні і вважають, що їх національному характерові, крім позитивних рис (волелюбство, працьовитість, скромність, природний гумор, миролюбність), притаманні і негативні (заздрість, пристосовництво, а також пасивний стиль поведінки).

Значна кількість опублікованих навчальних посібників та підручників, що відносяться до проблеми економічної освіти, виховання та навчання молоді у сучасних умовах ринкової економіки опублікована вітчизняними вченими А. Алексюк [2], Г. Балл, А. Волинець [3], А. Бойко [4], Ю. Гільбух [11], В. Галузинський та М. Євтух [12], І. Зязюн [16], В. Моляко [19], І. Прокопенко [21], В. Рибалка [24], І. Радченко [23], О. Сухомлинська [26], О. Шпак, О. Падалка, В. Шепотько [28] та багато інших.

Проблеми маркетингу та маркетингової діяльності в конкурентному ринковому середовищі висвітлювали в роботах відомі вітчизняні маркетологи Л.В. Балабанова [5], А.В. Войчак, А.Ф. Павленко [8], М.В. Вачевський [10], С.С. Гаркавенко [13], В.Г. Герасимчук [14], М.М. Єрмошенко [15], А.Ф. Павленко [22], І.Ф. Прокопенко [21].

Висновки. Отже, як показала практика, такі фахівці нині необхідні для всіх навчальних закладів освіти з метою викладання і вивчення учнівською молоддю економіки, менеджменту, маркетингу, патентознавства, бухгалтерського обліку, основ інформації, підприємництва та особливо коли Україна входить в Європейський освітній простір, маркетологам необхідні знання іноземних мов, щоб вільно спілкуватися під час укладання підприємницьких угод, партнерства та ділового спілкування із іноземними партнерами.

Дослідженням нами встановлено, що нинішній інформаційний простір тої інформації яка дається у школі, зовнішньому середовищі вимагає від молоді здатність пристосовуватися до нових умов. Така здатність ґрунтується на знаннях,

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

інформації та економіки, тих дисциплін, які вимагає майбутня професія, або розвиток творчого інтелектуального потенціалу та використання у навчальному процесі новітніх технологій, особливо, це відноситься до навчання у ВНЗ де здійснюється підготовка майбутніх маркетологів фахівців ринкової економіки.

Вища освіта – рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації із відповідним високим рівнем професійної компетентності за підсумками державної атестації.

Управління змісту вищої освіти – обумовлено цілями та потребами відповідного рівня професійних компетентностей випускника ВНЗ для суспільства система знань, умінь і навиків, професійних, світоглядних і громадських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва та вмінням постійної інноваційної творчості на ринку праці.

Якість освітньої діяльності – сукупність характеристик професійних компетентностей, які дає система вищої освіти та її складових, яка визначає її здатність задовольняти встановлені і передбачені потреби окремої особи або суспільства.

Таким чином, вирішення питання ефективності формування професійної компетентності випускника навчального закладу залежить від знання самої структури компетентності. До неї ми відносимо принцип єдності навчання, інноваційних технологій навчання, дій, пов'язаних із запланованими результатами та практичною діяльністю учителя на формування високого рівня професійних компетентностей, розвиваючи інтерес, схильність до знань професійних інтересів, вищих соціальних потреб, самовираження та проявлення здібностей та ділових якостей особистості в конкурентному ринковому середовищі.

1. Закон України "Про освіту" (23 травня 1991 р. №1060-XII).

2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи: курс лекцій: модульне навчання. – К.: – 1998. – 220 с.

3. Балл Г.А., Волинець А.Г. Значущість діалогічного підходу до освіти. Психологічні аспекти гуманізації освіти: Кн. для вчителя. –К.: Рівне. – 1996.

4. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації. – К.: ІЗМН. – 1996. – 320 с.

5. Балабанова Л.В. Маркетинг: підручник. – К.: Знання-прес. – 2004. – 645 с.

6. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич "Коло". – 2006. – 608 с.

7. Вишневський О.І., Чепіль М.І. Теоретичні основи педагогіки. Дрогобич "Відродження". – 1997. – 142 с.

8. Войчак А.В., Павленко А.Ф. Системи та характеристики сучасного маркетингу. – К.: КНЕУ. – 1994. – 160 с.

9. Вачевський М.В. Економічне виховання як основа формування готовності молоді до самостійної трудової діяльності // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – №4. – С. 47 – 52.

10. Вачевський М.В. Маркетинг формування професійної компетенції: підручник. – К.: Професіонал, 2005. – 512 с.

11. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина: Психологія, діагностика, педагогіка. – К.: – 1993.

12. Галузинський В.Н., Євтух М.Б. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні: навчальний посібник. – К.: Ін тел. – 1995. – 169 с.

13. Гаркавенко С.С. Маркетинг: підручник. –К.: Лібра. – 1998. – 384 с.

14. Герасимчук В.Г. Маркетинг: теорія і практика: навч. посібник. – К.: Вища школа. – 1994. – 327 с.

15. Єрмошенко М.М. Маркетинговий менеджмент: посібник. – К.: НАУ. – 2001. – 204 с.

16. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії: навчальний посібник. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу. – 1997. – 302 с.

17. Іваночко А.В. Трудове навчання і виховання в національній школі. – Івано-Франківськ. – 1990. – С.30–31.

18. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти. – К.: центр "Магістр – S" – 1996. – 256 с.

19. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці. –К.: – 1989.

20. Ніколаєнко С.М. Освіта і наука. Законодавчі та методологічні основи. – К.: "Політехніка". – 2004. – С. 28.

21. Прокопенко І.Ф. Людина у світі економіки і бізнесу. – Харків. Основа. – 1995. – 172 с.

22. Павленко А.Ф. Призначення і зміст освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця з маркетингу // Маркетинг в Україні. – 2003. – №1(17). – С. 53 – 60.

23. Радченко І.П. Принципи наукової організації педагогічної праці. – К.: – 1989. – 190 с.

24. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості. – К.: – 1996.

25. Сліпчишин Л.В. Психолого-педагогічні основи впровадження сучасних підходів до навчання у ПТНЗ: навчальний посібник. Львів. – 2008. – 148 с.

26. Сухомлинська О.В. Цінності освіти і виховання: наук.-методичний збірник. – К.: – 1997.

27. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори. – К.: Радянська школа, 1983.

28. Шпак О.Т., Падалка О.С., Шепотько В.П. Учителю про економічне виховання учнів: питання генезису і компетентності. – К.: Четверта хвиля. – 1998. – С. 22.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2009